

dega izseljenca, ki je pustil dom v Beli Krajini deloma zaradi mlade prešernosti in objestnosti, deloma zaradi nezadovoljnosti ob majhni kmetijski domačiji, ki veliko terja, a malo daje. V novem svetu je spoznal trpljenje v tovarni, v rudniku, okusil grenkosti brezdelja, občutil bridkost krivice in zlobe. Ves omamljen se prav osvesti šele ob prijatelju Šarcu, ki mu odkrije evangelij socialistične delavske organizacije. Poslej živi samo njej, za zmeraj se poslovil od starega sveta, ki je po njem še včasih začutil tiho domotožje; svoji socialistični ideji in njenemu apostolstvu žrtvuje vse: prijateljstvo, udobnost, službo, celo družino. Iz te zgodbe pač moremo zaslutiti, kakšno je življenje našega v Ameriko izseljenega delavca, saj ga je popisal človek, ki ga je sam okusil, zato nam je knjiga pomembna in nam je prinesla marsikaj novega. Ne moremo pa izreči o njej tako laskave sodbe v umetnostnem pogledu. Iz posameznih prizorov sicer zatrepeče neka stvarivna moč, a v celoti je preveč časnikarsko poročevalskega in agitatorskega. Morda zaokrožene kompozicije toliko bolj pogrešamo, ker je to šele prva knjiga celotnega dela, ki ji bosta sledili menda še dve.

Ko človek prebira to proletarsko literaturo, se vprašuje, kako je mogoče tako suvereno poniževanje umetnosti v službo agitacije v času, ko je vsako količkaj izrazitejše katoliško delo kar a priori obsojeno, da nima z umetnostjo nikakega opravka; kako je mogoče, da kritika vendarle resno govori ob takih knjigah o proletarski umetnosti. Nisem opozarjal pri vsaki posebej na to, kar je vsem trem skupno: zelo površen in zanemarjen jezik. Že po njem lahko sodimo, kako odveč jim je vsaka vnanja oblika, ki je pri besedni umetnosti vendarle tako bistvena kakor vsebinska stran. Morda jo smatrajo tudi za nepotreben »meščanski« predsodek, kakor umetnost samo in poezijo življenja in religijo. Iz takega pojmovanja umetnosti ne more zrasti zares veliko delo polno usovernosti in skladnosti. J. Šolar

Dr. K. Ozvald: **Osnovna psihologija**. Spoznavanje drugih in samega sebe. Priročna pedagoška knjižnica VII. Izdala Slovenska šolska Matica 1932. Tiskala Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

Kakor je profesor dr. Ozvald k svoji prvi Logiki iz l. 1912. izdal drugo, predelano izdajo (l. 1920.), tako je zdaj k prvi izdaji svoje Psihologije, šolskega učbenika iz l. 1913. izdal povsem novo Osnovno psihologijo.

Pisatelj se dobro zaveda krize današnje znanosti, zlasti še psihologije, kar v uvodu tudi omenja. Če je W. James že pred štiridesetimi leti ugotovil, da psihologija ni še znanost, temveč le upanje po njej (the hope of a science), potem moramo priznati, da se to upanje tudi danes še ni spnilo, čeprav je bil napredek psihologije v teh desetletjih (umetnostnega ekspressionizma in stremljenja po »poduhovljenju« v največjih dušah) brez dvoma velikanski. Vprav zaradi te krize je Ozvald izločil iz svojega dela vse problematične stvari ter opustil pisanje zgolj teoretske in znanstvene psihologije; sprejel je le ono, kar se »da reči s precejšnjo mero znanstvene zanesljivosti in kar naj bi bilo bralcu nekakšen kažipot za samostojno gledanje pa presojanje duševnih pojavov« (Uvod). Zato je opustil splošni naslov Psihologija in ga zamenil z Osnovno psihologijo, kajti mnogo poglavij je

moral obdelati zaradi tega stališča le sumarično in prav tako je opustil široko znanstveno dokazovanje (niti izrečnega dokaza za svobodo človeške volje nima).

Pisatelj se je naslonil predvsem na mojstra »razumevajoče psihologije« Maxa Schelerja, mnogo pa je uporabil tudi modernega pedagoga Sprangerja ter Fischerja (škoda, da ni n. pr. po Fröbesu pisal več tudi o ustvarjanju, o celotni osebnosti in o kulturni psihologiji; Ozvald bi znal napisati o tem zanimiva poglavja).

Glavna prednost te knjige je, da hoče biti knjiga za življenje. To je sploh odlika vseh Ozvaldovih knjig, saj so istemu namenu služile njegove Smernice novega življenja (SM 1918) in tudi Logika. S tem Ozvald teoretsko in praktično zavrača znanstveni l'art pour l'art-izem, če smemo tako reči, k čemur ga deloma sili že njegova stroka, še bolj pa znanstveno spoznanje in osebno prepričanje. Zato Ozvald v vsem svojem delu nikdar ne zgubi stika z življenjem. Živ vrvež pestrega vsakdanjega življenja je njegov znanstveni material, iz katerega skuša po empirični poti notranjega in zunanjega izkustva priti do spoznanja sestavnih plasti naše duševnosti. Ozvald zavrača zgolj eksperimentalno (»prirodoslovno«) psihologijo, ker je brez dvoma zelo pomanjkljiva in je bila zgolj pojav zmaterializirane znanosti; preozka mu je pa tudi zgolj duhovslovna psihologija (karakterologija); vse duševne pojave gleda z biološko psihološkega vidika, v čemer vidimo lep razvoj današnje psihologije in njeno obogatitev ob napredku ved. S tega vidika pa dobi psihologija mnogo širši in zajemljivejši predmet nego eksperimentalna ali tudi tradicionalna sholastična psihologija in vprav zaradi tega postane še vse bolj življenjsko pomembna.

S tega biološko psihološkega vidika loči Ozvald v naši duševnosti štiri plasti (vitre), po katerih je tudi razdelil svojo knjigo: gonska (demonška) plast, vrednoteči in čuvstvujoči, misleči ter slednjič stremeči in hoteči človek.

Za poglavja o gonih smo Ozvaldu lahko hvaležni. Mnogo studija, mnogo opazovanja je bilo treba, a zato pa obsega ta del knjige kar zakladnico življenjske modrosti. Naštevava glavne animalne, duhovne in socialne gone, posebno zajemljivo je za vsakogar poglavje o zatajenih ali pregnanih gonih ter zagrenjenosti, najbolj pa še morda ono o izvoru naše moči, kjer pisatelj ugotavlja, da »dinamski ali tvorni princip naše duše ni ne duh, ne pamet, ne ideje, temveč gonski utripi.« Omeniti pa moramo, da naziranje o delitvi spolnega in ploditvenega gona ni še izven vsake problematike in da nam se zdi poglavje o temperamentih prekratko in obdelano malce preveč tradicionalno. To se je pač zgodilo zato, da je knjiga vedno praktična in življenjska, čeprav na račun znanstvene eksaktnosti.

Poglavje o čuvstvih je prav tako zajemljivo. Dobro poudarja razliko med vrednotami in dobrinami. Važno je dognanje, da smo v doznavanju vrednot in v večni in obče obvezni razvrstitvi vrednot navezani na učitelje človeštva, na genije — torej psihološki dokaz za potrebo učiteljstva v življenjskih vrednotah. Pisatelj potem deli čuvstva s svojega biološko psihološkega stališča po plasteh: v čutna in organska, življenjska (vitalna), duhovna ali kulturna ter osebna, kjer govori o najvišji vrednoti — svetosti.

(To poslednje poglavje bo marsikomu lahko razložilo, zakaj nimamo ali nimamo več resnične religiozne umetnosti: zato, ker je pač to najvišjo vrednoto težko ostvarjati.)

Poglavje o mislečem človeku obsega največ do sedaj splošne psihologije, marsikaj je tu Ozvald prevzel iz svoje prve izdaje. Praktična so zlasti obširnejša poglavja o pažnji in »pomnežu«, zanimala bo beseda o inteligentnosti, (ki jo Ozvald definira: »občna prilagodivost duha na nove naloge in pogoje življenja«, njena najbolj značilna lastnost pa je — iznajdljivost). Tu Ozvald v marsičem popravlja izsledke eksperimentalne psihologije, povsod jih pa lepo dopolnjuje in ostaja vedno praktičen ter se vprav zaradi tega ogiblje subtilnosti iz kompleksa psiholoških vprašanj o intelektu.

V poglavju o stremljenju se običajno vsaka psihologija največ bavi z vprašanjem svobodne volje, Ozvald pa to kratkomalo postavlja kot biološko psihološko dejstvo ter rajši govori obširneje o vrednotah kot stvarnem votku motiva in tudi dejanja ter o ojačevanju (trainingu) hotenja, o značaju in o mišljavi, kjer poudari važnost družinske vzgoje z zgolj psihološkega stališča.

Za sklep pa je Ozvald prevzel Sprangerjevo šestorico usmerjenostnih oblik, po kateri so posamezni ljudje usmerjeni: z njim hoče pripeljati čitatelja do cilja, vernega spoznanja samega sebe.

Knjiga je brez dvoma zelo aktualna v teh dneh, zlasti vzgojiteljem in sploh vsem delavcem z duhom bo lahko stalen in dober vodič v lastnem življenju in pri vodstvu drugih. Laika v psihologiji pa bodo ta spoznanja naravnost potešila in pomirila; iz vse knjige veje sočen življenjski optimizem. Za doraščajočega dijaka naj bi bila knjiga predmet daljšega studija.

Zlasti pa je knjiga brezoziren krik proti materializmu naše dobe, mirno dokumentira prvenstvo danes često utajenega duha in njegovih zakonov v vsem dogajanju, pomaga iskati zopet — človeka in sicer dobrega človeka, ki je povrh — to prepričanje knjiga kar vsiljuje — naturaliter christianus. Temu lepemu cilju, poiskati zopet človeka, je Ozvald posvetil svoje večletno delo, kakor tudi sam pravi v geslu: »Za rešitev iz ‚gluhe loze‘, v katero je zablodilo sedanje človeštvo, bi trebalo — v človeku spoštovati človeka.«

Ozvald se je tudi namenoma trudil za brezhibno jezikovno plat svoje knjige, ki se res odlikuje po nazornosti, jezikovni sočnosti in sorodstvu s preprosto, ljudsko govorico, tako da na njej ni niti trohe suhe znanstvene mrkosti. Tudi izrazoslovje je skrbno preiščeno in deloma novo, srečno izbrano.

Kar sama se vsiljuje še želja, da bi kdaj dobili še na taki podlagi pisano etiko in kdaj tudi na podlagi moderne psihologije pisano krščansko ascetiko, katera bi morala v moderni obliki dvigniti in izrabiti veliko bogastvo psiholoških dognanj iz srednjega veka in krščanskih ascetskih šol vobče. Potem bi veda ne samo učila samega sebe spoznavati, ampak svoj čudoviti mikrokosmos — tudi vladati. Tedaj bi bili res »gosposki narod«. Danes se morejo pa razni mladinoslovci le s trudom dokopati do odlomkov (Kruse, Carlyle, Marden in kar je podobnih piscev).

Jože Pogačnik